

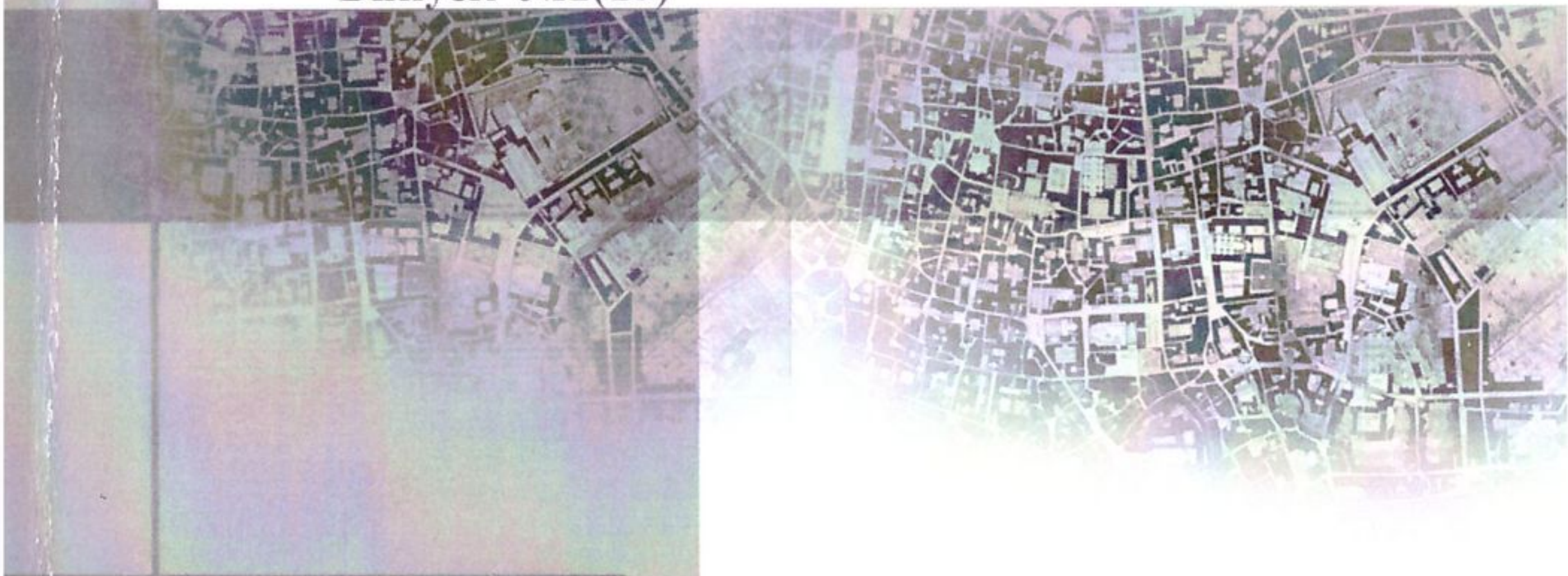

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Випуск №1(15)

КИЇВ 2015

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА**

Науково-технічний збірник

Заснований у грудні 2009 року
виходить двічі на рік

Випуск № 1(15)

Київ
ЦП «Компринт»
2015

УДК 711.11; 711.112

Проблеми розвитку міського середовища: Наук.-техн. збірник / – К.: ЦП «Компринт», 2015. - Вип. 1 (15). – 176 с.

У збірнику висвітлюються проблеми теорії і практики архітектури, містобудування, територіального планування, будівництва.

Проблемы развития городской среды: Научно-технический сборник / – К.: ЦП «Компринт», 2015. - Вып. 1 (15). – 176 с.

В сборнике освещены проблемы теории и практики архитектуры, градостроительства, территориального планирования, строительства.

Головний редактор – Трошкіна О.А., кандидат архітектури;
відповідальний секретар – Степанчук О.В., кандидат технічних наук;
члени колегії: Барабаш О.В., доктор технічних наук, Бевз М.В., доктор архітектури, Белятинський А.О., доктор технічних наук, Бойченко С.В., доктор технічних наук, Верюжський Ю.В., доктор технічних наук, Габрель М.М., доктор технічних наук, Лапенко О.І., доктор технічних наук, Дьомін М.М., доктор архітектури, Запорожець О.І., доктор технічних наук, Ключниченко Є.Є., доктор технічних наук, Ковальов Ю.М., доктор технічних наук, Ковальський Л.М., доктор архітектури, Колчунов В.І., доктор технічних наук, Кузнецова І.О., доктор мистецтвознавства, Плоский В.О., доктор технічних наук, Применко В.І., доктор технічних наук, Проскураков В.І., доктор архітектури, Тімохін В.О., доктор архітектури, Чемакіна О.В., кандидат архітектури, Чумаченко С.М., доктор технічних наук.

Рекомендовано до видання вченою радою Національного авіаційного університету, протокол № 3 від 22 квітня 2015 року.

Статті в збірнику подані у авторській редакції

На замовних засадах

ISBN 978-617-7202-74-4

© Національний авіаційний університет, 2015

ОСОБЛИВОСТІ РЕЛЬЄФУ ПЕЙЗАЖНИХ ПАРКІВ

Наведено основні форми рельєфу та їх вплив на характер розташування і об'ємно-просторову структуру пейзажних парків центральної частини України.

Ключові слова: долина, яр, левада, пагорб, схил, рівнина.

Дослідженням тектонічних властивостей природних форм рельєфу займалась З. І. Ніколаєвська. Вплив особливостей рельєфу і ґрунтів на характер і розташування насаджень в паркових композиціях вивчали Л. І. Рубцов, І. Д. Родічкін. В працях В. П.

³ ©Бікетов С.О.

Семенова-Тянь-Шанського (1928) і С Колесникова (1947) було досліджено зв'язок географічних ландшафтів з рельєфом в залежності від займаємої ними площі. Особливості різноманіття прийомів пластичної обробки рельєфу були розглянуті в праці А. П. Вергунова (1980) Методика оцінювання естетичних ознак ландшафту значних за розмірами територій і в тому числі виразності рельєфу була досліджена литовськими фахівцями К. І. Ерінгісом та А. Р. Будрюнасом. А для окремих морфологічних частин ландшафту (фацій, урочищ, кварталів) була розроблена методика естетичної оцінки природних ландшафтів під керівництвом С.А. Генсирука.

У кожного садово-паркового ландшафту є певний набір елементів і компонентів. Під елементами ландшафту слід розуміти певні природні утворення, такі як каміння, обриви, відкоси, різні види рослин, різні форми мікрорельєфу, малі архітектурні форми, різноманітні типи водойм і водних пристроїв та інше. Під компонентами ландшафту слід розуміти більш складні утворення, які складаються з взаємопов'язаних між собою елементів ландшафту, наприклад, складні форми рельєфу (долина, яр, левади то що), фіто або культуро фітоценози, зооценози і комплекси архітектурних споруд. Склад елементів, структура і зв'язок компонентів в ландшафті обумовлені всією минулою історією вихідного географічного ландшафту. Головними природними компонентами садово-паркового ландшафту за визначенням Л. І.Рубцова є рельєф, клімат, рослини і вода. Ще в 1947р. С.Колесник, визначаючи «ключи» для індивідуальних географічних ландшафтів, відмітив: «нам представляється, что главными внешними признаками, из которых следует исходить при обособлении ландшафта как географического индивидуума, является растительность, рельеф (макро- и мезо-рельеф) и деятельность человека»[5, с.36-39]

Рельєф і рослини є найбільш яскравими компонентами ландшафту, і власно вони в першу чергу впливають на нашу уяву

ландшафту. Велич і своєрідність пейзажних історичних парків в багатьох випадках зобов'язано власне рельєфу. Виходи граніту і мальовничі краєвиди р. Кам'янки біля Умані дали можливість Метцелю створити на тлі цієї місцевості шедевр садово-паркового будівництва. Головною особливістю якого, стала художня обробка рельєфу, своєрідність скельних і кам'янистих угруповань і наявність великого різноманіття, дякуючи складності рельєфу, великих і малих водоспадів, каскадів, містків, водойм, струмків і малих річок. Іншим прикладом використання зодчими природніх форм рельєфу місцевості є палацово-парковий комплекс Полятовських, Лопухіних у Корсуні. Зі спогадів князя І. Долгорукова, після його подорожі по Україні (Малоросії) на початку ХІХ ст., він дає образне порівняння парку в Корсуні часів Полятовського з парком «Софіївка» Потоцького: «Каміння дикого громадця. Натура та сама, що в Умані, але, діючи тут сама (одна) не породила «Софіївки»». Виходячи з означеного твердження мотивом первісного ландшафту Корсунського парку було каміння в його природніх формах: не оброблене, покрите мохом, у вигляді скелястих виходів, у вигляді мальовничих груп великих валунів розташованих на численних протоках і перекатах (шумках) річки Рось, яка створила неповторні, мальовничі краєвиди цієї місцевості. Власно, ця особливість надає парку ту особливу чарівність, що так приваблювала і приваблює багатьох хто побував у цьому місті. Тому не випадково Корсунський маєток Полятовського разом з територією парку став одним з найромантичніших маєтків Речі Посполитої і не тільки.[3, с.54]

Різнманітні форми топографічного рельєфу, які є у природі можна звести до чотирьох категорій:

1. додатні (підвищені частини рельєфу – поверхні випуклостей, виступів, пагорбів, дюн, гребенів та інше);
2. від'ємні (пониження частини рельєфу – западини, улоговини, котловини, тальвеги балок і рівчаків, яри);
3. рівнинні підвищення – плато, плоскогір'я;

4. рівнинні пониження – низини.

Рельєф є найбільш стабільним компонентом ландшафту. Інші складові ландшафту є радше його похідними. Форми земної поверхні впливають на характер водотоків, організацію розміщення рослин, на мікроклімат експозиційних зон рельєфу. Ландшафтною підосною для багатьох пейзажних парків Центральної частини України став рівнинний лісостеп з характерними для нього річковими долинами, ярами, блюдце подібними пагорбами та пологими схилами. Аналізуючи рельєфні особливості парків, слід відмітити найбільш характерні випадки їх розташування, (табл.1).

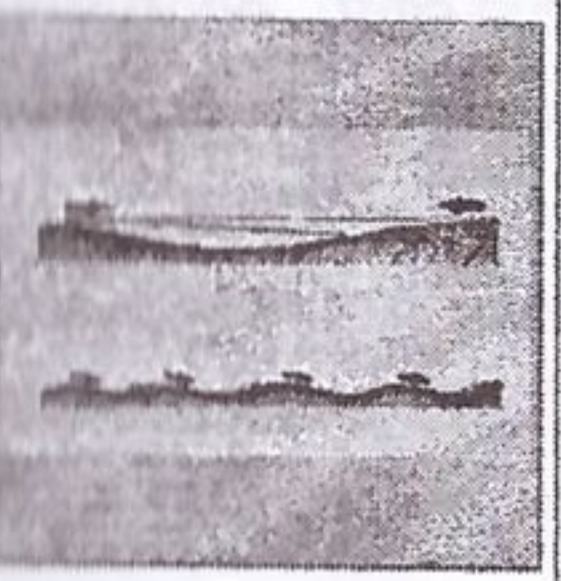
Виходячи з функціональних принципів при виборі рельєфу місцевості для пейзажного парку, більшість парків центральної частини України закладених з кінця XVIII століття до початку XX століття визначалося способами ведення господарки і естетичними якостями ландшафту, а також заможністю власника маєтку. Вибір ділянки де превалювали функції господарчі в більшості випадків було характерно для заможної козацької старшини (родин Галаганів, Закревських, Кочубеїв). Досить суттєвий вплив на вибір ділянки для закладання маєтку і парку відводився наявності природних водойм. Різноманітні форми рельєфу створюють індивідуальну, характерну для кожного місця парку систему видового розкриття пейзажів.

Схематизація основних форм рельєфу показує те, що вони сформовані різним поєднанням площин; горизонтальних, похилих і об'ємних форм (схема1). За характером ухилів поверхні рельєфу розрізняють:

1. досить пологий схил (менше ніж 30);
2. пологий (30 – 50);
3. слабо похилий (50 – 100);
4. похилий (100 – 150);

Таблиця 1

Використання природних форм рельєфу в композиції пейзажних парків.

Схема	Характерні особливості розташування парку	Назва парку	Особливості композиції на рельєфі
	На пологому схилі (мезорельєф)	Яготинський парк, Верхівнянський парк, Немирівський парк, парк Веселі Боковеньки....	Фронтальність композиції. Виявлення просторової структури схилу за формою його силуета. Однобічне розкриття паркових пейзажів
	На пагорбі (макрорельєф)	Корсунь-Шевченківський парк....	Радіальна композиція. Природна домінанта - гора Янталка (принцип Парнасу) Послідовне розкриття краєвидів, починаючи з нижньої точки пагорбу рухаючись вздовж серпантину доріжки до верхівки пагорбу з послідовним підвищенням вражень.
	На яружній території (мезорельєф)	Парк Александрія, Кагарлицький парк, парк в с. Томашівка....	Лінійна композиція. Основна візуальна вісь - вздовж тапвегу балки (найкращі дальні краєвиди). Переваги малих замкнених перспектив, які розкриваються з бровок яру Фланкована просторова одиниця
	На рівнинній поверхні (мікрорельєф)	Тростянецький парк, Згурівський парк, парк в с. Сулимівка....	Основа композиції побудована на грі мікрорельєфних особливостей паркової території оснований на підсиленні амплітуди коливань відміток рельєфу. Відкрита або дифузна візуальна просторова одиниця

5. сильно похилий (150 – 200);
6. крутий (200 – 450);
7. обрив

За характером поверхні рельєфу розрізняють:

1. схил опуклий;
2. схил увігнутий;
3. схил прямий;
4. схил хвилястий;
5. схил дрібно бугристий;
6. схил терасований.

Домінуючими факторами при сприйнятті пейзажів на рівнинному рельєфі є трав'яний покрив з багаторічних квітучих рослин (галявини, луки), різноманіття незначних змін мікрорельєфу (блюдце подібні западини, невеликі пагорби), а в якості фонового обрамлення можуть бути гаї і групи. Рівна місцевість дозволяє найкраще розкрити також велич простору, його глибинні якості з допомогою далеких перспектив. Власно така місцевість добре підходила для створення пейзажів подібних за своїми якостями до ландшафтних парків Англії XVIII століття. Прикладом такого типу рельєфу є долинні пейзажі парку Згурівка. Завдяки рельєфним особливостям пейзажі Згурівського парку орієнтовані на зовні - на лучний простір, фоном якого стали левади (масиви насаджень). Природній перепад висот у парку становить 13,7 м. (від 123 м. на межі з болотом до 136,7 м. неподалік від гірки «Арарат») Висота штучно створеної гірки «Арарат» складає 3,4 м. за Ю.О. Кліменко. Невеликі штучні пагорби були створені і на східному березі «Хівринного моря». Це дало змогу парку будівничим урізноманітнити на мікрорівні рельєфні особливості території парку і створити певні рельєфні домінанти, розмістивши на них альтанки або шпилькові насадження.[4, с.37 - 40]

Нахилена поверхня схилу дає можливість огляду зовнішнього простору в один напрям до 180° . Такі візуальні якості місцевості характерні для парку біля гори, пагорбу або вздовж

річкової долини. Для цього типу рельєфу характерно багатоплановість у сприйнятті пейзажів, які знаходяться нижче точки огляду. Характерною особливістю пейзажних картин, які відкриваються з схилу – це домінування далеких планів (віст), при цьому фоном цих картин є небо. Далі є також фоном для об'єктів ближнього плану. Особливістю формування пейзажів на схилах є перевага орієнтації пейзажних кадрів в напрямі нормалей до горизонталей поверхні схилу, з обов'язковим включенням візуальних природних і штучних домінант, таких як річкові долини, великі водойми, виходи гранітних порід, цікаві архітектурні об'єкти то що. Яскравим прикладом є Яготинський маєток Репніних. Для парку було відведено широку смугу східного плато, що простяглося більш ніж на чотири кілометра уздовж річки Супій. Більшість пейзажів було орієнтовано назовні, на далекі перспективи протилежного похиленого берегу з сільськими мотивами краєвидів.

Микола Сементовський в "Умани с "Царицыным садом" писав, що до 1796 року на місці теперішнього "Царицына сада" знаходився непокритий деревами високий пагорб, поблизу якого текла Кам'янка. Вона починалась поблизу села Войтівка. Берега річки від природи були укриті великим гранітним камінням, хаотично нагромадженим. Біля пагорбу в той час росли дикі груші і верби. Околиці пагорбу була усіяна гранітними глибами, вкритими мохом. З розселин каміння дзюркотіли струмочки. Вода, що збиралась в поглибленнях між камінням утворювала невеликі озера, зароставшие в літку водяними рослинами. За річкою починалась долина Кам'янки, що простиралась до низовинної частини міста. Це чудове місце служило для прогулянок і забав жителів Умані, в особливості учнями Базилянського училища. Станіслав Потоцький вирішив перенести свою резиденцію з Тульчина в Умань [7, с.56-57].

Журнал "На суше и море" за 1895 рік підтверджував, що граф Потоцький призвав Метцеля и наказав йому, не жалкуючи

грошей, розбити такий парк, якому не було б рівного навіть за кордоном. Слід сказати, що в кінці XVIII - початку XIX століть в Росії і на Україні був створений ряд ландшафтних (пейзажних) парків, таких як Павловський, Гатчинський біля Петербургу, "Александрія" в Білій Церкві та інші. При створенні "Софіївки" Метцель, безумовно, врахував всі їх досягнення і чарівності. Вже сам вибір місця був досить вдалим. Він відповідав всім вимогам пейзажного парку: яр, хаотично розкидані глиби, ріка в сполученні з архітектурними ансамблями і деревами повинні були надати місцевості своєрідної краси. Безлюдна, усіяна глибами дикого граніту височина, яка була покрита поодинокими розташованими деревами, де з-під каміння просочувалась велика кількість струмків, а посередині протікала Кам'янка - ці природні пейзажі, які були створені самою природою, були покладені в основу композиції парку. Не дивлячись на привиджуєме одноманіття природи, на кожному кроці будівельники зустрічали все нові і нові дивовижні сполучення форм, забарвлень і освітлення. Дослідження впливу характерних особливостей рельєфу на характер об'ємно-просторової структури пейзажних парків у відповідні періоди їх розквіту показує, що більшість землевласників при виборі ділянки під маєток враховували естетичні якості місцевості (наявність далеких та ближніх планів, різноманіття типів рельєфу, співставлення ближніх і далеких планів, цікаві далі то що). При будівництві парків доби сентименталізму і романтизму (це кінець XVIII -початок XIX ст.) парко будівничі велику увагу приділяли узагальненим фізіономічним характеристикам макрорельєфу (гірські підвищення, плоскогір'я, долини).

До таких парків можна віднести Качанівку, з її мальовничими далекими краєвидами. До того ж не входячи в склад кордонів паркової території, макрорельєф однією тільки своєю наявністю може вплинути на характер пейзажів парків. Натомість для натуральних садів і парків було характерно використання тільки мезо- і мікрорельєфу - невеликі пониження і підвищення

поверхні, долини невеликих річок, невеликих ставків і струмків, пагорби і яри, тобто такі форми рельєфу, які, зазвичай, називають топографічним рельєфом. Яскравим прикладом такого простору є територія дендропарку Тростянець.

Схема 1. Тектоніка і властивості природних форм рельєфу.
(автор З.А. Ніколаєвська) [2, с.88-89]

Власне, в цьому парку було вперше в Україні (тодішній Малоросії) і не тільки впроваджено метод штучного формування рельєфу подібного до парку Джеймса Ротшильда в Ферре. За

даними А.Плевако, І.Круподері, М.Шевченко, 1927 року першу гору Мохнату було насипано у 1866 – 1870 рр., Дідову – у 1871 – 1873 рр., Сторожову – у 1874 – 1876, Ротонду – у 1877 – 1878 рр. Каркасом для цих пагорбів стали соснові насадження, які на той час вже мали вік до 30 років. Цей прийом створення штучних пагорбів було вперше запроваджено Скоропадським на теренах великої російської імперії. За рахунок влаштування певної системи пагорбів, ущелин, долин і водойм пейзажі Тростянецького парку було перетворено в мальовничі краєвиди подібні до гірських ландшафтів Швейцарії.[1, с. 126]

Все вищесказане дає змогу зробити висновок про те, що формування найкращих паркових ландшафтів залежить в багатьох випадках від природніх особливостей рельєфу в поєднанні з насадженнями і водною поверхнею. Змінюючи розміри і силуети рельєфу і насаджень можна впливати на просторову структуру парку і відповідно на характер сприйняття людиною пейзажів. Тому для збереження історико-культурної спадщини слід детально вивчити систему ліній пріоритетного напрямку у вигляді характерних форм рельєфу, насаджень і водних пристроїв пейзажних парків центральної частини України з метою створення знакових систем контурів в наслідок виявлення характерних природних акцентів, які виділяють певний простір від інших просторових утворень паркових ландшафтів.

Список використаних джерел

1. Залеская Л.С. Курс ландшафтной архитектуры. /Л.С. Залеская. – Стройиздат, Москва, 1964
2. Николаевская З.А. Садово-парковый ландшафт./З.А. Николаевская – М. Стройиздат. 1989. – 344 с.
3. Полякова Т. Палацово-парковий ансамбль.//Корсунський часопис. Науково-популярне історичне видання Корсунь-

Шевченківського державного історико-культурного заповідника./Т. Полякова.–2006 №15

4. Клименко Ю.О. Старовинні парки Київщини. /Ю.О. Клименко, А.В. Клименко // – Київ. Журнал "Квіти України", квітень 2003 .– С. 47 – 53

5. Рубцов Л.И. Садово-парковый ландшафт./Л.И. Рубцов. – Изд. Академии Наук Украинской ССР, Киев – 1956. – С.23

6. Щербань В.К. – Ландшафт и архитектура города./В.К. Щербань. – К.: Будівельник, 1987. – 88 с.

7. Косенко И.С. Дендрологический парк «Софиевка» / Косенко И.С., Храбан Г.Е., Митин В.В., Гарбуз В.Ф.: Отв. Ред. Кохно Н.А.; АН УССР. Центр. Респ. Ботан. Сад. – Киев: Наук. Думка, 1990. – 160 с.

Annotation

Kiev's main forms of relief and their impact on the nature of the location and the space-spatial structure of landscape parks of the central part of Ukraine.

Keywords: valley, ravine, levada, hill, slope, plain

Аннотация

В статье приведены основные формы рельефа и их влияние на характер расположения и объёмно-пространственную структуру пейзажных парков центральной части Украины.

Ключевые слова: Долина, овраг, левада, холм, склон, равнина

Стаття надійшла до редакції у січні 2015р.

ЗМІСТ

<i>Авдеева М.С., Лісова К.С</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ ПАРКОВИХ ЗОН, НАБЛИЖЕНИХ ДО АЕРОПОРТІВ.....	3
<i>Артеменко Г.О.</i> МОНУМЕНТАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО м. ХАРКОВА КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ (70-80рр.).....	12
<i>Бікетов С.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ РЕЛЬЄФУ ПЕЙЗАЖНИХ ПАРКІВ.....	17
<i>Єпіхіна Д.В.</i> МОНУМЕНТАЛЬНО- ДЕКОРАТИВНІ ТВОРИ В ІНТЕР'ЄРАХ ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ.....	28
<i>Запорожченко О.Ю., Волощук С.</i> ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ ОБ'ЄМНО- ПЛАНУВАЛЬНИХ РІШЕНЬ ЕКОГОТЕЛІВ.....	37
<i>Михалевич В.В., Кириленко М.О.</i> ЕСТЕТИКА ТИПОВОЇ РАДЯНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ НА ПРИКЛАДІ СЕРІЙНИХ БУДИНКІВ 60-80х р.р.....	48
<i>Пузирний В. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЛАНДШАФТНОГО УРБАНІЗМУ ПРИ ПРОЕКТУВАННІ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	57
<i>Солярська І.О.</i> ОНТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АРХІТЕКТУРИ ХХ СТОЛІТТЯ.....	67
<i>Степанчук О.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ ВУЛИЦЬ І ДОРІГ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ.....	75
<i>Баранова А.А., Савенков А.И</i> НЕАВТОКЛАВНИЙ ПЕНОБЕТОН НА ПЛАСТИФИЦІРОВАННОЇ МАТРИЦЕ.....	84

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Науково-технічний збірник

Випуск 1 (13)

Має свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації в Міністерстві юстиції України (серія КВ №15107-3679Р від 01 квітня 2009 року).

Визнаний ВАК України, як наукове фахове видання України, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (Постанова президії ВАК України від 26 січня 2011р. №1-05/1

Адреса редколегії: м. Київ, проспект Космонавта Комарова, 1,
корпус №9, кімната 404

Тел.: 406-68-51

zbirnuk_nau@ukr.net

Комп'ютерна верстка – Трошкіна Олена

Дизайн обкладинки – Мирошнікова Надія

Формат 60×90/16. Тираж 100 пр. Ум. друк. арк. 12,7. Зам. №221

Видавець і виготовлювач ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ»

01103, Київ, вул. Предславинська, 28

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 4131 від 04.08.2011 р.